



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΔΗΣ

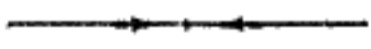
ΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ

Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ



“Ο ΚΟΡΑΗΣ,”
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ & ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ
1928

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ ΒΕΝΙΖΕΛΟΝ

ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΟΝΗΜΑ

ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΝΕΚΕΝ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης εἶναι ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐννοίας τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Ἡ οὐσία τῆς ἱστορίας θεωρεῖται ἐνταῦθα ὡς ἐπέκεινα τοῦ νοήματος τῶν κατ'ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν κειμένη. Τὸ νόημα τῶν κατ'ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν ἀναφέρεται βεβαίως κατ'οὐσίαν πρὸς τὸ νόημα τῆς ἱστορίας ὡς τοιαύτης, δὲν ἐξαντλεῖ ὅμως τὴν ποιότητα τῆς κατηγορίας τῆς ἱστορίας. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται τὸ νόημα τῶν κατ'ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν ὡς ἀφορμὴ, οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας προὔποτίθησι τὴν θεωρίαν τῶν κατ'ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως τὴν θεωρίαν τῶν κατ'ἰδίαν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ σκοπὸς ὅμως καὶ τὸ θέμα καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως κεῖνται ἐπέκεινα τῶν θέσεων καὶ τῶν θεμάτων τῶν κατ'ἰδίαν ἐπιστημῶν.

Στρεφόμενοι καὶ κατὰ τῶν μεθιστορικῶν δογματισμῶν καὶ κατὰ τῶν γνωσεολογικῶν περιορισμῶν τῆς ἐννοίας τῆς ἱστορίας, προσδίδομεν εἰς τὸ ἱστορικὸν γίνεσθαι τὴν μεσάζουσαν ἐκείνην νοητὴν θέσιν, τὴν μεταξὺ καθαρᾶς ιδέας καὶ καθαρᾶς φύσεως, καθαρᾶς μορφῆς καὶ καθαρᾶς ὕλης κειμένην. Ἡ ἱστορία προσδιορίζεται ὡς τὸ κατὰ χρόνον νόημα, ὡς ἡ κατὰ χρόνον μορφή τῆς ιδέας. Ἀπὸ τὴν φύσιν, ἣτις εἶναι ἐπίσης κατὰ χρόνον νόημα, ἀποχωρίζεται ἡ ἱστορία διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ συνειδότος. Τὸ συνειδητὸν εἶναι καὶ ἱστορικόν. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως εἶναι κατὰ τοῦτο ὁμογενεῖς, καθ' ὅ,τι ἀναφέρονται ἀμφοτέραι πρὸς τὸν κατὰ χρόνον λόγον. Ἡ ἑτερογένεια ὅμως τοῦ κατὰ λόγον χρόνου διακρίνει τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως.

Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Heidelberg 6 Ἀπριλίου 1928

Ε.Υ.Δ. τῆς Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Οἰοσδήποτε ὄρισμός τῆς φιλοσοφίας εἶναι διὰ τὸν μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνούσιος. Τῆς φιλοσοφίας τὸ θέμα εἶναι ἀπολύτως πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ φιλοσοφεῖν συνυφασμένον, τοῦτέστι τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τίθεται διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότητος. Τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς καὶ τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἔννοια ἀπολύτως συναναφορικά. Διὰ τοῦτο εἶναι οἰοσδήποτε ὄρισμός τοῦ θέματος τῆς φιλοσοφίας ἀκατανόητος ὑπὸ τοῦ ἀφιλοσοφήτου συνειδότητος. Ἡ ἔννοια τῆς φιλοσοφίας καὶ ὁ ὄρισμός αὐτῆς προκύπτει κατὰ ταῦτα πάντοτε ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ φιλοσοφεῖν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ φιλοσοφεῖν καθορίζει πάντοτε τὴν ποιότητα τοῦ συνειδότητος καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ποιότητα τοῦ θέματος τῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἐνέργεια δὲ αὕτη τοῦ φιλοσοφεῖν διακρίνεται κατ' οὐσίαν ἀπὸ οἵανδήποτε ἄλλην ἐνέργειαν, μηχανικὴν, ὀργανικὴν, ψυχικὴν. Ἡ ἀρχὴ ἣτις διέπει τὴν κατὰ λόγον ἐνέργειαν τοῦ φιλοσοφεῖν εἶναι ἡ ἐλευθερία, τοῦτέστι τὸ ἄχρονον καὶ ἄχωρον ἐκεῖνο στοιχεῖον τοῦ συνειδότητος ἐξ οὗ γεννᾶται, τοῦτέστι τίθεται ἡ ἱστορία καὶ ἡ φύσις. Ἱστορίαν καὶ φύσιν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ νόημα τῆς ἱστορίας καὶ νόημα τῆς φύσεως. Καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ φιλοσοφεῖν θεωροῦνται κατὰ ταῦτα διὰ μὲν τὸ ἀφιλοσόφητον συνειδὸς ἀπρόσιτοι, τοῦτέστι ἐπέκεινα τῶν ὁρίων αὐτοῦ κείμενοι, διὰ δὲ τὸ φιλοσοφοῦν συνειδὸς προσίται, τοῦτέστι διὰ τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως ἐπιτευκτέαι, διὰ τὸ φιλοσοφικὸν δὲ τέλος συνειδὸς συναναφορικῶς πρὸς αὐτὸ διακείμενοι. Τὸ μορφούμενον φιλοσοφικὸν συνειδὸς ἀναφέρεται πάντοτε πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτῆς τὴν οὐσίαν καὶ ποιότητα καταλαμβάνον αὐτονομεῖται, τοῦτέστι τίθησι ἑαυτὸ κατὰ λόγον καὶ κατὰ νόμον αὐτοφυσῆ.

Τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς διεπόμενον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ δι' αὐτῆς πρὸς τὸ νόημα τῆς τε ἱστορίας καὶ τῆς φύσεως ἀναφερόμενον, συνδυάζει συνάμα ἐν ἑαυτῷ δύο τινὰ σημεῖα ἢ χαρακτηριστικὰ, τοῦτέστι εἶναι συνειδὸς ἀπολύτως εἰδικὸν καὶ συνειδὸς ἀπολύτως γενικόν. Ὡς ἀπολύτως εἰδικὸν ἐμφανίζεται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς, ἀμὰ θεωρεῖ-

ται κατ' ἰδίαν, τοῦτέστι κατὰ πρόσωπον, ὡς ἀπολύτως γενικὸν καθορᾶται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς, ἅμα θεωρεῖται ἀναφερόμενον πρὸς τὸ ὄν καθ' ὅλου, τοῦτέστι τὸ νόημα τῆς ἱστορίας, τῆς φύσεως καὶ τῆς λογικῆς. Τὸ νόημα, ὃν πάντοτε γενικὸν τι, προσδίδει καὶ εἰς τὸ πρὸς αὐτὸ ἀναφερόμενον συνειδὸς γενικὴν τινα ποιότητα. Ἡ εἰδικὴ καὶ ἡ γενικὴ ποιότης τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότης θεωροῦνται κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ φιλοσοφεῖν ὡς συνυπάρχουσαι.

Ἀπολύτως εἰδικὴ εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ ἐνέργεια τοῦ φιλοσοφεῖν, καθ' ὅσον διέπεται καὶ διακυβερνᾶται πάντοτε ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας, ἣτις ὑπάρχει πάντοτε εἰδικῶς, τοῦτέστι διέπει πάντοτε μόνον τὸ κατ' ἰδίαν συνειδὸς. Τὸ κατ' ἰδίαν συνειδὸς, ὡς τοιοῦτο θεωρούμενον, τοῦτέστι ὡς ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας διακατεχόμενον, εἶναι πάντοτε εἰδικόν. Ἀπολύτως γενικὴ εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ φιλοσοφεῖν διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ συνειδότης, τοῦτέστι τὴν ἐσχάτην ἐνότητα τοῦ συνειδότης, ἐν ᾗ ἀναπαύεται τὸ νόημα καθ' ὅλου.

Ὁ κατὰ λόγον καὶ κατ' ἐλευθερίαν συνυφασμὸς τοῦ κατ' ἰδίαν συνειδότης πρὸς τὸ καθ' ὅλου νόημα ἢ πρὸς τὸ συνειδὸς καθ' ὅλου εἶναι φιλοσοφία ἢ κάλλιον ἐνέργεια τοῦ φιλοσοφεῖν. Κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἐνέργειαν στρέφεται κατὰ ταῦτα τὸ κατ' ἰδίαν συνειδὸς πρὸς τι νόημα καθ' ὅλου καὶ διὰ τῆς ἀναφορᾶς, τοῦτέστι τῆς κατανοήσεως τοῦ καθ' ὅλου νοήματος ὑπὸ τοῦ κατ' ἰδίαν συνειδότης τίθεται, οὕτως εἶπεῖν, τὸ φιλοσοφεῖν, τοῦτέστι τὸ συνειδὸς τίθησι ἑαυτὸ φιλοσοφικῶς.

Τὸ κατ' ἰδίαν φιλοσοφικὸν συνειδὸς, πρὸς τὸ καθ' ὅλου νόημα ἀναφερόμενον, τοῦτέστι πρὸς τὰς τὸ καθ' ὅλου νόημα διεπούσας καὶ διακυβερνώσας ἐννοίας ἢ κατηγορίας, τίθησι τὴν ἐννοιολογίαν ἢ τὴν θεωρίαν τῶν κατηγοριῶν. Τὴν ἐννοιολογίαν, ὡς πρώτην καὶ ἀρχικὴν ἐπιστήμην τῆς φιλοσοφίας, τοῦτέστι ὡς πρώτην καὶ ἀρχικὴν ἀναφορὰν τοῦ κατ' ἰδίαν φιλοσοφικοῦ συνειδότης πρὸς τὸ νόημα, καλοῦμεν καὶ λογικὴν. Ἡ εἰδικὴ ἀναφορὰ τοῦ κατ' ἰδίαν φιλοσοφικοῦ συνειδότης πρὸς τὴν φύσιν ὀνομάζεται συνήθως μεταφυσικὴ. Ἐνταῦθα ἀποφεύγομεν τὸν ὄρον μεταφυσικὴ καὶ ἀντὶ τούτου χρησιμοποιοῦμεν τὸν ὄρον φιλοσοφία τῆς φύσεως. Ἡ δὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότης πρὸς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται φιλοσοφία τῆς ἱστορίας.

Καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἀντιτίθενται διαρρήδη πρὸς οἵανδήποτε μεταφυσικὴν ἢ μεθιστορικὴν δογματικὴν θεωρίαν, τοῦτέστι ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως ἐννοοῦνται ὑφ' ἡμῶν ἀπολύτως κατὰ λόγον καὶ κατὰ κρίσιν διεπόμεναι.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ φιλοσοφίας τῆς φύσεως καὶ τῆς καλουμένης μεταφυσικῆς εἶναι, ὅτι ἡ μὲν πρώτη εἶναι κριτικὴ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ συνειδότης τοῦ φιλοσοφικοῦ πρὸς τὸ νόημα τῆς φύσεως, τὸ ὑπὸ τῶν φυσικῶν

ἐπιστημῶν κατ' ἰδίαν μὲν προσδιοριζόμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότητος κατ' ὅλου καθορῶμενον, τοῦτέστι κατὰ τὰς γενικὰς αὐτοῦ κατηγορίας θεωρούμενον, ἢ δὲ δευτέρω εἶναι δογματικός τις πόθος περιβαλλόμενος τὸ πρόσχημα τοῦ λόγου. Ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως προϋποτίθησι τὴν θεωρίαν τῶν κατ' ἰδίαν φυσικῶν ἐπιστημῶν καί, ὑπὸ τῆς ἐννοιολογίας καθοδηγουμένη, προσδιορίζει τὴν οὐσίαν καὶ τὸ νόημα τῆς φύσεως ἐν ἀναφορᾷ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ νόημα τῆς ἱστορίας ἢ μεταφυσικῆ τοῦναντίον, ἀφορμωμένη ἀπὸ δογματικὰς ἀρχάς, οὐδαμῶς πρὸς τὰς θέσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ποιότητα τῶν κατηγοριῶν συμβιβαζόμενας, τίθησι δόγματα, τοῦτέστι θέσεις ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸν λόγον τοῦ συνειδότητος.

Τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως ὡς καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ συνειδὸς καὶ δὴ τὸ κατὰ λόγον διεπόμενον καὶ κατ' ἐλευθερίαν διακυβερνώμενον συνειδὸς, τοῦτέστι τὸ συνειδὸς ἀπηλλαγμένον ἀπὸ οἰονδήποτε ψυχολογικὸν πόθον, οἰονδήποτε θρησκευτικὸν συναίσθημα. Ἡ σχέση τῶν κατ' ἰδίαν φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸς τὴν φύσιν, ἢ διατυπωμένη κυρίως ὑπὸ τῶν κατ' ἰδίαν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως. Κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως θεωρεῖται ἢ κατὰ συνειδὸς ποιότης τῆς φύσεως. Τοῦναντίον ἢ θεωρία τῶν κατ' ἰδίαν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀναφέρεται κυρίως εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς νόμους τῆς φύσεως καί, διερευνῶσα τὴν ποιότητα αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, ἀναφέρει αὐτοὺς πρὸς τὸ συνειδὸς ἀπλῶς. Ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως προσδιορίζει ἀκριβέστερον καὶ τὴν ποιότητα τῆς φύσεως, ὡς ὄντος ὑπὸ τοῦ συνειδότητος γινωσκόμενου καὶ τὴν σχέσιν τῶν νόμων καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς φύσεως πρὸς τὰς μορφὰς τῆς ἱστορίας.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας διακρίνεται βεβαίως κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως, τὰ ὅρια ὅμως ἀμφοτέρων εἶναι ἀδύνατον νὰ διακαθορισθῶσι μόνον ὑπὸ τῆς μιᾶς καὶ μόνης τῶν εἰδικῶν τούτων ἀναφορῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότητος. Καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας προσδιορίζουσιν ἑκατέρωθεν τὰ ἑαυτῶν ὅρια. Ὅπως ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως οὕτω πῶς καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας προσδιορίζει τὴν σχέσιν τῆς ἱστορίας πρὸς τὴν φύσιν. Ἡ ἀφετηρία ὅμως πρὸς καθορισμὸν τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι ἑκάστοτε διάφορος. Τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἡ ἀφετηρία εἶναι ἡ ἱστορία. Ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς μορφῆς τοῦ συνειδότητος κυρίως ἀφορμωμένη καὶ τούτου τὴν ποιότητα κυρίως καθορῶσα, προσδιορίζει τὴν φύσιν καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἱστορίαν, καὶ τὰς μορφὰς τῆς ἱστορίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φύσιν.

Ἡ σχέση ὅμως τῶν εἰδικῶν τούτων ἀναφορῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότητος πρὸς τὴν ἐννοιολογίαν δέον νὰ ἐννοηθῆ ταύτη, τοῦτέστι καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας προϋποθέτουσιν ἕξ

ἴσου τὴν ἐννοιολογίαν. Ἄλλως διατυποῦντες τὸ πρᾶγμα λέγομεν, ὅτι καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως εἶναι κριτικάί. Ἐννοιολογία εἶναι ἡ πρώτη ἐκείνη ἀναφορὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς ἑαυτό, τοῦτέστι πρὸς τὰς αὐτὸ διεπούσας καὶ διακυβερνώσας κατηγορίας, ἀρχάς καὶ ἰδέας. Καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἀναφέρονται πρὸς ὠρισμένον τι νοητὸν τμήμα τοῦ συνειδότος καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ ἐννοιολογία ἀναφέρεται πρὸς τὸ ὅλον τοῦ συνειδότος, κατὰ τὴν καθαρὰν αὐτοῦ μορφήν θεωρουμένου. Ἡ ἱστορία ὡς οὐσία, ὡς οὐσιῶδες γίνεσθαι, καὶ ἡ ἱστορία ὡς ἐπιστήμη εἶναι αἱ προϋποθέσεις τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Ἡ φύσις ὡς γίνεσθαι καὶ δὴ ὡς μηχανικὸν καὶ ὡς ὄργανικὸν καὶ ἡ φύσις ὡς ἐπιστήμη εἶναι αἱ προϋποθέσεις τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως. Τὸ νόημα καὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἡ ἀφρητηρία τῶν εἰδικῶν ἀναφορῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φύσιν.

Ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως εἶναι τόσον παλαιὰ ὅσον καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας. Ἡ φιλοσοφία, κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς γένεσιν, στρέφεται τὸ πρῶτον πρὸς τὴν φύσιν. Ἡ φύσις εἶναι τὸ κατὰ χρόνον πρῶτον δεδομένον εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ κατὰ χρόνον τοῦτο πρῶτον δεδομένον εἶναι ἡ αἰτία καὶ τοῦ πρώτου νοήματος τοῦ ἀνθρώπινου συνειδότος. Ἡ φύσις εἶναι τὸ πρῶτον νόημα τῆς φιλοσοφίας. Ὁ δὲ ὄρισμός τῆς φύσεως, ὃν ἡ φιλοσοφία συντελεῖ, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι συγγενὴς πρὸς τοὺς ὄρισμοὺς τῶν κατ' ἰδίαν φυσικῶν ἐπιστημῶν, κατὰ βάθος εἶναι φιλοσοφικός. Ἐννοοῦμεν τὸν ὄρισμὸν τῆς φύσεως τὸν ὑπὸ τῶν πρώτων ἐλλήνων φιλοσόφων τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ διατυπωθέντα.

Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ φύσις γεννῶνται συνάμα. Ἡ φύσις γεννᾶται διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ φιλοσοφία διὰ τῆς φύσεως. Τὸ νόημα τῆς φύσεως εἶναι φύσις καὶ φιλοσοφία συνάμα. Τὸ νόημα τῆς φύσεως τὸ ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας δημιουργούμενον ὀποχωρίζεται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸ νόημα τῆς φύσεως κατὰ τὴν μυθικὴν αὐτῆς μορφήν. Τὸ νόημα τῆς φύσεως αἶρει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν μυθικὴν τῆς φύσεως μορφήν. Ἡ φύσις, κατὰ τὴν μυθικὴν αὐτῆς ποιότητα θεωρουμένη, εἶναι μὲν πλάσμα τοῦ συνειδότος καὶ δὴ τοῦ κατ' ἱστορίαν ἐξελισσομένου συνειδότος, διακρίνεται ὅμως σαφέστατα ἀπὸ τὸ δημιούργημα τοῦ κατὰ λόγον διεπομένου συνειδότος, τοῦτέστι τὴν φύσιν, ὡς τίθησι ταύτην ἡ φιλοσοφία. Φύσις ὑπάρχει, τῷ ὄντι, ἀφ' ὅτου ὑπάρχει ἱστορία, τοῦτέστι κατὰ λόγον καὶ κατ' ἐλευθερίαν διακυβερνώμενον ἱστορικὸν γίνεσθαι. Ὁ χωρισμὸς τοῦ συνειδότος ἀπὸ τὸν μῦθον γεννᾷ φύσιν καὶ ἱστορίαν συνάμα.

Ἡ ἐννοια τῆς πτώσεως, ἡ ὑπὸ τῆς θρησκείας διατυπούμενη, εἶναι, κατ' ἱστορίαν θεωρουμένη, ταύτῃ πρὸς τὴν θέσιν τῆς φύσεως ὑπὸ τῆς

ἱστορίας ἢ πρὸς τὴν θέσιν τῆς ἱστορίας. Ἱστορία καὶ φύσις εἶναι πτώσεις ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ μύθου. Πτώσεις, κατὰ τὴν θρησκείαν ἐννοουμένη, εἶναι πτώσεις ἀπὸ τὸν μῦθον καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ. Ἐν τῷ μύθῳ ἀναπαύονται τὰ πάντα ἐν μιᾷ ἀδιαιρέτῳ ἐνότητι. Πτώσεις, καὶ καθ' ἱστορίαν καὶ κατὰ θρησκείαν θεωρουμένη, εἶναι ἀντίφασις πρὸς τὸν μῦθον, τὴν μαγικὴν κατάστασιν. Τὸ συνειδὸς ἀρνεῖται κατὰ τὴν πτώσιν τὸ ἀσυνειδητὸν ἀγαθόν, τοῦτέστι διὰ τῆς πτώσεως τίθεται τὸ ἀγαθὸν τῆς γνώσεως καὶ ἡ γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ ἀσυνειδητὸν ὀνομάζεται ὑπὸ τῆς θρησκείας παράδεισος, ὑπὸ δὲ τῆς φιλοσοφίας καλεῖται μῦθος. Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱστορικὴ ζωὴ, ἐρωτῶσαι διὰ τὸ νόημα, διὰ τὸ εἶναι, διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς φύσεως, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν μῦθον. Ἡ ἀρνησις τοῦ μύθου εἶναι θέσις τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐλευθερία γεννᾶται κατὰ ταῦτα καθ' ἣν στιγμὴν τίθεται ἡ φύσις. Ἐλευθερία καὶ φύσις, ὡς νόημα καὶ φύσις, εἶναι ἔννοιαι συναναφορικαί, τοῦτέστι τίθενται ἑκατέρωθεν. Φύσιν λέγοντες ἐννοοῦμεν πάντοτε κατὰ λόγον νόημα καὶ οὐχὶ κατὰ μῦθον πλάσμα. Τὸ κατὰ μῦθον πλάσμα ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συνειδότης, τοῦτέστι ἀποτελεῖ νόημα τοῦ καθ' ὅλου ἱστορικοῦ συνειδότης.

Ἡ γνῶσις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἀρχῆς τῆς φύσεως δέον κατὰ ταῦτα νὰ ἀναφέρονται πάντοτε κατ' οὐσίαν πρὸς ἀλλήλας. Αὐξανομένης τῆς μιᾶς δέον νὰ αὐξάνῃ καὶ ἡ ἄλλη. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὅποτε ἡ γνῶσις τῆς φύσεως μειοῦται, ἐλαττοῦται συνάμα καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας. Τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας ἀντικαθιστᾷ τὸ δόγμα. Ἡ δὲ φύσις γίνεται κατὰ τὸν μεσαιῶνα κἄτι ἁμαρτωλόν, κἄτι τὸ ἀπρεπές. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ δὴ τὴν ἐλληνικὴν, ἡ φύσις καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι ἰδέαι τὰ μάλιστα ἀνεπτυγμένα. Ἐνταῦθα ἀναπτύσσονται καὶ ἡ μὲν καὶ ἡ δὲ κατ' ἀνάλογον προῦδον. Ἡ γνῶσις τῆς φύσεως κατὰ τὴν νεωτέραν, καὶ δὴ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν φώτων, εἶναι ἀκατανόητος, ἄνευ τῆς παραλλήλου ἀναπτύξεως τῆς ιδέας τῆς ἐλευθερίας, ἄνευ τοῦ ἀποσχισμοῦ τοῦ συνειδότης ἀπὸ τὸ δόγμα. Τὸ συνειδὸς, κατ' ἐνέργειαν καὶ κατ' οὐσίαν θεωρούμενον, εἶναι θέσις τῆς ἐλευθερίας καὶ δι' αὐτῆς θέσις τῆς φύσεως. Τὸ ἀπόλυτον συνειδὸς ὅπερ τίθησι τὴν ἱστορίαν, τίθησι συνάμα καὶ τὴν φύσιν.

Ὁ διὰ τῆς ἐλευθερίας ἀποχωρισμὸς τοῦ συνειδότης ἀπὸ τὸν μῦθον δὲν σημαίνει συνεπῶς καὶ ἀποσχισμὸν τοῦ συνειδότης ἀπὸ τὴν φύσιν. Τὸ συνειδὸς, ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας διεπόμενον καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐλευθερίας διὰ τῆς ἱστορίας διαπορευόμενον, ἐπιστρέφει συνάμα μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἔρωτος, πρὸς τὴν φύσιν, μεθ' οὗ στρέφεται πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, πρὸς τὴν καθαρὰν ἱστορίαν. Ἡ σύνθεσις τῶν δύο ἄκρων, τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀπολύτου πρὸς αὐτὴν ἔρωτος, καὶ τῆς ἀπολύτου φύσεως καὶ τοῦ ἀπολύτου πρὸς αὐτὴν πόθου, εἶναι ἡ ἱστορία. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ συνδυάζονται τὰ δύο εἶδη τοῦ ἔρωτος τῆς

ψυχῆς, ὁ πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἀποτελοῦσιν ἐνότη-
τητα τινὰ ἀντικειμενικῆς ζωῆς.

Ἐλευθερία καὶ φύσις συνένοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἰς ἐνιαῖον τι νόη-
μα. Ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία καὶ ἡ ἀπόλυτος φύσις ὑπάρχουσι μόνον ὡς
νόηματα ἀπολύτως ἐπέκεινα τοῦ χρόνου κείμενα. Τὴν σχέσιν τῶν ἀπολύ-
των τούτων ἄκρων ἀποτελεῖ ἡ ἱστορία. Ἡ ἱστορία εἶναι μὲν ἔργον τοῦ
συνειδότος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ συνειδότος, προὔποτί-
θησι ὅμως πάντοτε τὴν φύσιν. Τὸ συνειδὸς ἐλευθεροῦται μὲν κατὰ τὴν
ἱστορίαν ἀπὸ τὴν φύσιν, ἐπιστρέφει ὅμως πρὸς τὴν φύσιν διὰ τὴν ἐκφράση
τὰς μορφὰς καὶ τὰ εἶδη τῆς ἐλευθερίας του. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλοσοφία,
εἶναι μὲν ἀντιφάσεις πρὸς τὴν φύσιν τοῦ μύθου, οὐχὶ ὅμως καὶ πρὸς τὴν
φύσιν καθ' ὅλου. Πρὸς τὴν φύσιν καθ' ὅλου ἀναφέρεται τὸ νόημα καθ'
ὅλου, τοῦτέστι τὸ νόημα τῆς ἐννοίας τοῦ συνειδότος. Ἡ φύσις εἶναι, οὐ-
τως εἰπεῖν, τὸ φαινόμενον τοῦ νοήματος, ἡ μορφή τῆς ἰδέας.

Ἡ κατὰ μῦθον κατάστασις τοῦ συνειδότος χαρακτηρίζεται κυρίως
διὰ τῆς ταυτότητος τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἰδέας, τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς
νοήσεως, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἀχρόνου, τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἀτόπου. Τὸ
κατὰ λόγον συνειδὸς διαχωρίζει τὰ ταῦτά, κατὰ τὸν μῦθον, στοιχεῖα εἰς
στοιχεῖα ἑτερογενῆ. Ὁ λόγος διακρίνει τὴν μορφήν ἀπὸ τὴν ἰδέαν, τὴν
αἰσθησιν ἀπὸ τὴν νόησιν, τὸν χρόνον ἀπὸ τὸ ἀχρονον, τὸν τόπον ἀπὸ τὸ
ἀτοπον. Ὁ λόγος, διακρίνων τὰ στοιχεῖα ταῦτα τοῦ μύθου, τίθησι ἐν τῷ
ἅμα τὴν ἱστορίαν, τὴν φύσιν καὶ ἑαυτόν. Οὕτω πῶς ἐννοοῦμεν τὴν γέ-
νεσιν τῶν πάντων διὰ τοῦ λόγου.

Ἡ αἰτία τοῦ παντός εἶναι, διὰ τὸ καθ' ἱστορίαν κινούμενον σύνει-
δός, ὁ λόγος, διότι αὐτός μόνος εἶναι συνίαμα καὶ αἰτία ἑαυτοῦ. Κατὰ
τὸν μῦθον δὲν τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς αἰτίας τῷ ὄντι, ἀλλὰ μετατίθεται
ἀπλῶς, τοῦτέστι τὸ μυθικὸν συνειδός, ὑποθέτον μίαν οἵανδήποτε αἰτίαν
τῶν ὄντων, μετατίθησι ἀπλῶς τὴν ποιότητα τῶν παρόντων ὄντων, εἰς
τόπον ὡσαύτως μυθικόν. Τὸ καθ' ἱστορίαν συνειδός τίθησι τῷ ὄντι τὴν
αἰτίαν, τὸ ἐρώτημα τῆς αἰτίας.

Ὁ ἀπόλυτος χωρισμὸς τῆς φύσεως ἀπὸ τὴν ἐννοιαν καὶ τὴν ἐνέργειαν
τοῦ συνειδότος, τὴν τὴν φύσιν διαμορφοῦσαν καὶ διακυβερνῶσαν, ὀδηγεῖ
πάντοτε εἰς τὸν θάνατον, τοῦτέστι τὸν μηδενισμόν τῆς ἐννοίας τοῦ συνειδό-
τος καὶ τῆς ἐννοίας τῆς φύσεως. Τοιοῦτον μηδενισμόν τῶν ἐννοιῶν τοῦ
συνειδότος καὶ τῆς φύσεως ἀπαντῶμεν εἰς τὰ πλεῖστα θρησκευτικὰ συ-
στήματα τῆς ἀνατολῆς. Ἡ θρησκεία εἶναι, κατὰ τὴν καθαρὰν αὐτῆς μορ-
φήν, τοῦτέστι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τοὺς συνυφασμοὺς αὐτῆς πρὸς τὴν
ἠθικὴν, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐπιστήμην, μηδενισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ
συνειδότος, τοῦτέστι τὸ συνειδός, κατὰ τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ διάθεσιν,
τίθησι τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἕν, τὸ ἀποῖον. Κατὰ τὸ θρησκευτικὸν συναισθάνε-
σθαι θυσιάζεται καὶ τὸ καθ' ἰδίαν συνειδός καὶ τὸ καθ' ἰδίαν συνειδητόν.

Ἡ θυσία ὅμως αὐτὴ τοῦ συνειδότος γίνεται αἰτία, ἐν τῇ ἱστορίᾳ πάντοτε, κοινωνικῆς, ἐπιστημονικῆς, καλλιτεχνικῆς καὶ δημιουργικῆς ἐν γένει ζωῆς. Ὁ μηδενισμὸς τοῦ συνειδότος εἶναι παροδικός. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ θρησκευτικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ πρὸς τὴν φύσιν συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὥθησιν τῆς ἱστορικῆς ζωῆς πρὸς τὸ κέντρον τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς.

Ὡστε ὁ χωρισμὸς τῆς μιᾶς ἐννοίας ἀπὸ τὴν ἄλλην, τοῦ ἐνὸς νοήματος ἀπὸ τὸ ἄλλο, τῆς φύσεως ἀπὸ τὸ συνειδός, εἶναι ἀπλοῦν μέσον, ἀπλὴ μέθοδος πρὸς μίαν σύνθεσιν ἀμφοτέρων, πρὸς μίαν κοινωνίαν τῶν δύο τούτων ἁκρῶν. Ἡ κοινωνία δὲ αὕτη τοῦ ἀπολύτου συνειδότος καὶ τῆς ἀπολύτου φύσεως ὀνομάζεται συνήθως ἱστορία. Ἡ μορφή τῆς κοινωνίας ταύτης εἶναι βεβαίως πάντοτε μορφή τοῦ συνειδότος, τῆς ἰδέας τοῦ συνειδότος. Ἡ φύσις, ὅσονδήποτε καὶ ἀνυποτάσσεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας, τίθησι πάντοτε νέας ἀξιώσεις πρὸς τὴν ἱστορίαν, τοῦτέστι τὸ δέον τῆς ἐκάστοτε ἱστορικῆς μορφῆς ἀπορρέει ἀπὸ τὴν φύσιν. Ἡ φύσις προστάττει τὸ συνειδός πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν.

Ἡ θρησκεία, δι' ἧς ἀναιρεῖται ἀπολύτως καὶ ἡ σχέσις τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν τῆς φύσεως καὶ τοῦ πρὸς αὐτὴν ἀναφερομένου συνειδότος, γίνεται κατὰ ταῦτα αἰτία ἀκραιφνοῦς ἱστορικῆς ζωῆς. Ἡ θρησκεία ἐννοεῖται βεβαίως ἐνταῦθα ὡς ζωὴ τοῦ συνειδότος καὶ οὐχὶ ὡς ἱστορικὸν δόγμα. Τὸ ἱστορικὸν δόγμα εἶναι πάντοτε ἡ ἄρνησις τῆς θρησκείας.

Ἡ ἀσυνείδητος κοινωνία τῶν δυνάμεων, αἵτινες συνιστῶσι τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν μυθικὴν αὐτοῦ ποιότητα, διασπᾶται μὲν ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς ζωῆς ὡς μυθική, ἀνασυντίθεται ὅμως ὡς ἀπολύτως συνειδητὴ κοινωνία ἀπολύτως συνειδητῶν δυνάμεων. Ἡ ἐλευθερία εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ αἰτία καὶ τοῦ χωρισμοῦ καὶ τοῦ συνδέσμου τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ποιοτήτων τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος. Χωρισμὸς καὶ σύνδεσμος συντελοῦνται συνάμα. Οὐχὶ μόνον ἡ ἐννοία τῆς ἱστορίας καθ' ὅλου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐννοία τῶν κατ' ἰδίαν εἰδῶν τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἠθικῆς, χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ συνδέσμου τούτου τῶν δύο στοιχείων, τῆς φύσεως καὶ τοῦ συνειδότος. Ἡ κατὰ λόγον κοινωνία, ὁ κατὰ λόγον σύνδεσμος τοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν εἶναι ἐπιστήμη, ἡ δὲ κατ' αἰσθητικὴν μορφήν ὁμολογία μεταξὺ συνειδότος καὶ φύσεως εἶναι τέχνη· πολιτεία δὲ εἶναι ὁ κατὰ δίκαιον συνυφασμὸς τῆς φύσεως καὶ τοῦ συνειδότος. Τῆς δὲ ἠθικῆς ἡ οὐσία ἔγκειται ἐν τῷ συνδυασμῷ τῆς ἐλευθερίας πρὸς τὴν φύσιν. Ἡ ζωὴ διατυποῦται καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς μορφὰς ὡς ὁμολογία, ὡς κοινωνία δύο ἑτερογενῶν στοιχείων, τῆς φύσεως καὶ τοῦ συνειδότος, ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ συνειδότος.

Τὸν ὄρον «ψυχὴ» μεταχειριζόμεθα ἐνταῦθα πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἱστορικῶς διαμορφωτέας φύσεως.

Α'

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας θεωρεῖ τὴν ἱστορίαν κατ' οὐσίαν καὶ οὐχὶ κατ' ἐνέργειαν. Τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας εἶναι τὸ εἶναι καὶ οὐχὶ τὸ γίνεσθαι τῆς ἱστορίας. Πρὸς τὸ γίνεσθαι ἀναφέρεται ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, μόνον καθ' ὅσον διαφαίνεται τὸ εἶναι, τοῦτέστι αἱ ἀρχαὶ αἱ διακαθορίζουσαι τὴν γένεσιν τῆς ἱστορίας.

Πρὸς τὴν γένεσιν τῆς ἱστορίας ἀναφέρονται κυρίως αἱ κατ' ἰδίαν ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι. Δι' αὐτῶν διακαθορίζονται τὰ κατ' ἰδίαν γεγονότα καὶ τὰ κατ' ἰδίαν ζητήματα τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι. Ἡ ἀλήθεια δὲ τῶν κατ' ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν εἶναι πάντοτε εἰδική, τοῦτέστι ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένα γεγονότα ὠρισμένων ἐποχῶν. Καὶ ἡ γενικὴ ἱστορία ἀσχολεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ ὠρισμένα γεγονότα. Τὸ γεγονὸς τῆς ἱστορίας, αὐτῆς καθ' αὐτῆς, ἢ οὐσία τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, ὁ σκοπὸς τῆς ἱστορίας ὡς τοιαύτης, εἶναι προβλήματα ἅτινα οὐδ' ἄλλως θίγονται, οὔτε ὑπὸ τῶν κατ' ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, οὔτε ὑπὸ τῆς γενικῆς ἢ παγκοσμίου ἱστορίας.

Ὅπως καὶ αἱ κατ' ἰδίαν φυσικαὶ ἐπιστῆμαι προϋποθέτουσι τὴν φύσιν, χωρὶς γὰρ ἐρωτῶσι διὰ τὰς βαθυτέρας αὐτῆς αἰτίας, καὶ διὰ τὴν ἐσχάτην, αὐτῆς ἐνέργειαν, οὕτω πῶς καὶ αἱ εἰδικαὶ ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι ἀναφέρονται πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς ἱστορίας, χωρὶς γὰρ ἐρωτῶσι διὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ αἰτίαν καὶ τὸν ἐσχάτον αὐτοῦ σκοπὸν. Ἡ ἱστορία θεωρεῖται ὑπὸ πῶν κατ' ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν ὡς σύνολον γεγονότων, κατὰ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος πρὸς ἀλληλα συνδεδεμένων. Τὰ βαθυτέρα αἰτία, τὰ προκαλοῦντα τὸ ἱστορικὸν γίνεσθαι, ἢ ἐλευθερία τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ συχειδάτος, σημειώνονται μὲν καὶ ὑπὸ τῶν κατ' ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, δὲν ἀποτελοῦσιν ὅμως ἀφρητηρίαν τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀρχὴν τῆς γνώσεως.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας τοῦναντίον ἀναφέρεται κυρίως πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορίας, πρὸς τὴν σημασίαν τῆς ἱστορίας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ συνειδότης πρὸς τὴν ἱστορίαν. Τὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τίθενται, ὅπως καὶ τὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως, μετὰ τὰς κατ' ἰδίαν ἱστορικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστῆμας, τοῦτέστι ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως προϋποθέτουσι τὰς κατ' ἰδίαν ἱστορικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστῆμας. Ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως, ἢ μὴ προϋποθέτουσα τὰς φυσικὰς ἐπιστῆμας, καταλήγει κατ' ἀνάγκην εἰς μεταφυσικὰ δόγματα, οὐδαμῶς συμβιβαζόμενα

πρὸς τὰς κατηγορίας τοῦ συνειδότης, ὅπως καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, ἢ μὴ προϋποθέτουσα τὰς κατ' ἰδίαν ἱστορικάς ἐπιστήμας.

Ἡ κατ' ἰδίαν γνῶσις ἀποτελεῖ μὲν προϋπόθεσιν τῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως, δὲν εἶναι ὅμως ἡ μόνη ἀρχὴ ἀφ' ἧς ἀφορμᾶται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός, κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἱστορίας ἢ καὶ τῆς φύσεως. Ἡ κατ' ἰδίαν γνῶσις εἶναι ἀπλῆ ἀφορμὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότης. Τὸ κύριον αἷτιον τὸ διακαθορίζον τὴν πορείαν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότης, κατὰ τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἢ καὶ τὴν φύσιν, εἶναι ἡ κατηγορία, τοῦτέστι ἡ ἀρχὴ ἐκείνη ἣτις ἀποτελεῖ τὴν ἐσχάτην οὐσίαν καὶ ἣτις ἀναφέρεται ἀπολύτως πρὸς τὸ συνειδός. Κατὰ τὴν ἀναφορὰν τοῦ συνειδότης πρὸς τὴν φύσιν προϋποτίθενται μὲν αἱ θέσεις τῶν κατ' ἰδίαν ἐπιστημῶν, ἀναφέρονται ὅμως πρὸς ἀρχὰς ἀπολύτους, ἃς καλοῦμεν συνήθως κατηγορίας.

Αἱ κατηγορίαι ἀποτελοῦσι τὸ κύριον θέμα τοῦ πρὸς τὴν φύσιν ἀναφερομένου φιλοσοφικοῦ συνειδότης, καὶ δὴ οὐχὶ κατὰ τὴν ἀπλῆν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ποιότητα θεωρούμεναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν οὐσίαν, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ συνειδότης. Κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως, γινώσκονται αἱ κατηγορίαι ὡς καθαρὰ αἷτια τοῦ συνειδότης καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, τοῦτέστι τῆς γνώσεως, τῆς φύσεως. Κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας θεωρεῖται ἐπίσης ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἱστορίας, τοῦτέστι ἡ ἀπόλυτος οὐσία ἀφ' ἧς καὶ δι' ἧς κατανοεῖται καὶ τὸ γίνεσθαι τῆς ἱστορικῆς ζωῆς.

Τῆς ἱστορίας κύριον γνῶρισμα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν φύσιν εἶναι τὸ συνειδητόν. Ἡ ἱστορία εἶναι κατ' ἀρχὴν συνειδητόν τι γίνεσθαι, τοῦτέστι ἀρχὴ τῆς ἱστορίας καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἐνέργειαν εἶναι τὸ συνειδός. Τοῦ δὲ συνειδότης τὸ ἀπόλυτον θέμα εἶναι ἡ οὐσία ἢ ἡ ἰδέα. Πρὸς τὴν ἰδέαν ἀναφερόμενον τὸ συνειδός, εἴτε ἱστορικόν, εἴτε φιλοσοφικόν εἶναι νοῦς. Νοῦς εἶναι πάντοτε ἡ ἀπόλυτος ἀναφορὰ τοῦ συνειδότης πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἰδέαν. Ἐν τῇ λογικῇ, ὅπου ὁ νοῦς θεωρεῖ τὴν ἰδέαν κατὰ τὴν καθαρὰν οὐτῆς ποιότητα, αἱ δυσχέρειαι πρὸς κατανόησιν τοῦ νοῦ εἶναι ὀλιγώτεραι. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅπου τὸ συνειδός εἶναι συνυφασμένον πρὸς τὰ φαινόμενα τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι καὶ πρὸς τὰ προϋποτιθέμενα τῆς ἱστορίας, τοῦτέστι πρὸς τὰ κατὰ φύσιν ὑφιστάμενα ὄντα, αἱ δυσχέρειαι πρὸς κατανόησιν τῆς ἰδέας καὶ τῆς οὐσίας εἶναι περισσότεραι.

Ἡ αἷτια δὲ δι' ἣν ἀμφισβητεῖται τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας δέον κυρίως νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ πολλαπλότητι τῶν φαινομένων τῆς ἱστορικῆς ζωῆς. Τὸ κοινὸν συνειδός ἢ καὶ αὐτὸ τὸ συνειδός τῶν κατ' ἰδίαν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, ὃν προσηλωμένον πρὸς τὰ κατὰ μέρος φαινόμενα τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, ἀδυνατεῖ ν' ἀναιρέσῃ τὴν κυριεύσαν αὐτὸ κατάστασιν καὶ νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ φιλοσοφικοῦ διαγοεῖσθαι. Τὰ κατ' ἰδίαν φαινόμενα συνδεόμενα κατ' αὐτὰ, κυρίως διὰ τοῦ νόμου

τῆς αἰτιότητος πρὸς ἄλληλα, ἀποτελοῦσι σειρὰν τινὰ γεγονότων, χωρὶς βαθυτέραν τινὰ αἰτίαν καὶ χωρὶς βαθύτερον τινὰ σκοπόν.

Τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς, τιθέμενον μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ κατ' ἰδίαν ἐπιστημονικοῦ συνειδότητος, στρέφεται κυρίως πρὸς τὴν οὐσίαν τῶν φαινομένων, τοῦτέστι πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ἢ μεθιστορικὴν ἐκείνην ἀρχὴν τὴν συνδέουσαν τὰ κατ' ἰδίαν φαινόμενα καὶ προκαλοῦσαν κυρίως τὸν ροῦν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Πρὸς τὴν καθαρὸν, λογικὴν δὲν ἀντιτάσσονται ὁ κοινὸς λόγος καὶ τὸ κατ' ἰδίαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς, οὐχὶ μόνον διότι ὁ καθαρὸς νοῦς ἀναπαύεται ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ διότι, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ κατ' ἰδίαν ἐπιστημονικοῦ συνειδότητος, ἡ καθαρὰ λογικὴ εἶναι ἀσχετὸς πρὸς τὰ προβλήματα τῆς ἱστορικῆς ἢ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης. Πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως ἀντιτάσσεται τὸ κατ' ἰδίαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς διότι, ἀφορμώμενον ἐκ τῶν θέσεων τῶν κατ' ἰδίαν ἐπιστημῶν, θεωρεῖ αὐτὰς ὡς τὰς ἀπολύτους ἀρχὰς τοῦ διανοεῖσθαι. Διὰ τοῦτο ἀποκρούει οἴανδήποτε ἄλλην λογικὴν ὑπερβαίνουσαν τὸν κοινὸν λόγον καὶ μὴ οὔσαν προσιτὴν πρὸς τὸ σύνηθες συνειδὸς.

Αἱ ἀντιρρήσεις αἱ στρεφόμεναι κατὰ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, ὡς εἰδικῆς ἀναφορᾶς τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότητος πρὸς τὸ εἶναι τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι, προερχόμεναι ἐκ τῶν ἀναφερθέντων αἰτίων, στρέφονται συνάμα καὶ κατὰ τῆς φιλοσοφίας καθ' ὅλου. Ἐν τῷ θέματι τῆς φιλοσοφίας μὴ ὄν προσιτὸν οὔτε εἰς τὸ σύνηθες συνειδὸς, οὔτε εἰς τὸ κατ' ἰδίαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς, θὰ ἀποτελῇ πάντοτε δι' αὐτὰ ἀντικείμενον ἀμυριβολίας.

Ἡ φιλοσοφία ὅμως, οὔσα ἀπόλυτος ἐνέργεια τοῦ συνειδότητος καὶ διερμηνεύουσα τὸ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ παντός, δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλην ἀρχὴν, πρὸς ἣν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ λογοδοτῇ, παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ καθαρῶν λόγου. Ὁ δὲ καθαρὸς λόγος εἶναι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς ταύτης τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦτο παρατηροῦμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας, ὅτι ὁσάκις ἡ φιλοσοφία ἔσφαλε οὐδεμία ἄλλη ἐπιστήμη ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν πλάνην. Ὁ λόγος αὐτῆς καθ' αὐτόν, ἡ φιλοσοφία, εἶναι ἐκείνη ἣτις ἐστράφη πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀνεκάλυψε τὴν πλάνην.

Τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς ἀναπαυόμενον ἐν ἑαυτῷ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν δύναται νὰ προσλάβῃ τι, ἢ ἀπὸ τὸν καθαρὸν λόγον. Ὁ καθαρὸς λόγος εἶναι ἐκεῖνο πρὸς ὃ τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς λογοδοτεῖ. Ὁ λόγος λογοδοτεῖ πρὸς ἑαυτόν. Τοῦτο εἶναι φιλοσοφία. Αἱ προϋποθέσεις δὲ τῆς φιλοσοφίας εἶναι προϋποθέσεις τοῦ καθαρῶν λόγου, τοῦτέστι αἱ ἀπόλυτοι ἀρχαὶ αἵτινες διακαθορίζουν τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς καὶ τὸ συνειδὸς καθ' ὅλου. Καὶ αὐτὸ τὸ σύνηθες συνειδὸς διακαθορίζεται κατὰ βάθος ὑπὸ τῶν ἀπολύτων ἀρχῶν τοῦ συνειδότητος καθ' ὅλου. Ἐν τῷ συνειδότητι καθ' ὅλου εἶναι ἡ ἀρχὴ καθ' ἣν ἐννοοῦνται καὶ δημιουργοῦνται καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ φύσις, καθ' ὅσον αὕτη εἶναι προσιτὴ εἰς τὴν γνῶσιν.